

9. Профіль Черкаської області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Черкаської області 2015–2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf.
10. Трегобчук В. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / В. Трегобчук, А. Юзефович, Д. Крисанов, О. Попова, В. Прадун, Н. Скурська – К.: Інститут економіки НАН України., 2013. – 259 с.
11. Collis D.J. Research Note: How Valuable are Organizational Capabilities? // Strategic Management Journal. 2014. № 8. P. 148.
12. Teece D., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management // Strategic Management Journal. 2017. № 18. P. 15–30.
13. Sirmon D.G., Gove S., Hitt M. A. Resource management in dyadic competitive rivalry: the effects of resource bundling and deployment // Academy of Management Journal. 2016. Vol. 5. P. 927.
14. Sirmon D.G., Hitt M. A. Managing resources: linking unique resources, management and wealth creation in family firms // Entrepreneurship Theory and Practice. 2013. Vol. 4. P. 344.

УДК 631.164.23:502.175

Лаврів І.М.,

кандидат економічних наук, старший викладач,
Львівський національний аграрний університет

Федів Р.Д.,

асистент кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський національний аграрний університет

ВПЛИВ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

Лаврів І.М., Федів Р.Д. Вплив якості продукції на формування соціальної відповідальності в аграрному бізнесі. У статті запропоновано поняття «соціальна відповідальність в аграрному бізнесі». Визначено основні напрями розвитку соціальної відповідальності бізнесу. Окреслено важливість захисту навколишнього середовища, розвитку екологічного виробництва якісної сільськогосподарської продукції як важливого складника соціальної відповідальності бізнесу. Запропоновано впровадження системи управління якістю продукції як чинника забезпечення екологічного та соціально відповідального бізнесу. Визначено основні переваги від запровадження стандартів GlobalGAP та доцільність використання саме цієї системи сертифікації та стандартизації.

Ключові слова: соціальна відповідальність, сільське господарство, аграрний бізнес, якість, управління якістю, екологічне виробництво.

Лаврив И.М., Федив Р.Д. Влияние качества продукции на формирование социальной ответственности в аграрном бизнесе. В статье предложено понятие «социальная ответственность в аграрном бизнесе». Определены основные направления развития социальной ответственности бизнеса. Определены важность защиты окружающей среды, развития экологического производства качественной сельскохозяйственной продукции как важной составляющей социальной ответственности бизнеса. Предложено внедрение системы управления качеством продукции как фактора обеспечения экологического и социально ответственного бизнеса. Определены основные преимущества от внедрения стандартов GlobalGAP и целесообразность использования именно этой системы сертификации и стандартизации.

Ключевые слова: социальная ответственность, сельское хозяйство, аграрный бизнес, качество, управление качеством, экологическое производство.

Lavriv I.M., Fediv R.D. The products quality impact on the social responsibility forming in agricultural business. The article offers a concept of “social responsibility in agricultural business”. There are defined the main directions of business social responsibility development. An importance of environmental protection, ecological production of high-quality agricultural products as an essential component of the business social responsibility is outlined in the article. An implementation of the products quality management system as a factor for making business be ecological and socially responsible is offered. The principal advantages of adopting the GlobalGAP standards and the reasonability of specifically this certification and standardization system usage are explained.

Key words: social responsibility, agriculture, agricultural business, quality, quality management, ecological production.

Постановка проблеми. З розвитком ринкового середовища перед підприємствами аграрного сектору постає проблема забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Одним із факторів впливу на конкурентоспроможність є соціальна відповідальність, яка складається з великої кількості складників, важливим з яких є якість виробленої ними продукції. Однак сьогодні не кожне сільськогосподарське підприємство може дозволити собі розвиток виробництва із запровадженням системи управління якістю продукції, оскільки це потребує вкладення додаткових коштів та визначення оптимальної системи стандартизації та сертифікації, на пошук якої у керівників сільськогосподарських підприємств немає достатньо часу, а вартість консалтингових послуг часто рівноцінна вартості отримання сертифіката. Ця проблема зумовила актуальність, мету та завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням соціальної відповідальності в аграрному бізнесі присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, українські вчені О.О. Охріменко, Т.В. Іванова [8], В.В. Ярова [11] досліджували у своїх працях теоретичні та методологічні аспекти формування та реалізації соціальної відповідальності в аграрному бізнесі. Проблеми розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні та за кордоном розкриті у працях В.В. Кужель [5], П.Б. Левіна [6], Я.В. Лісун [7]. І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура [2] вивчали практику використання інвестицій як одного з напрямів реалізації соціально орієнтованого бізнесу, а саме підвищення якості продукції українських підприємств.

Проте аналіз праць учених у контексті соціально орієнтованого розвитку українського бізнесу дає змогу стверджувати, що не повною мірою досліджено вплив окремих факторів на формування та реалізацію соціальної відповідальності в аграрному бізнесі. Саме тому цей напрям дослідження є актуальним та потребує вивчення.

Метою статті є дослідження впливу виробництва якісної продукції на формування соціальної відповідальності в аграрному бізнесі, зокрема, на розвиток її екологічного складника.

Виклад основних результатів. У процесі дослідження соціальної відповідальності в аграрному бізнесі нами відзначено те, що єдиного поняття «соціальна відповідальність в аграрному бізнесі» не існує. Найбільш повне, на нашу думку, визначення соціальної відповідальності дають вчені О.О. Охріменко, Т.В. Іванова [9, с. 9], зазначаючи, що це соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у разі їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами. Нами запропоновано визначення поняття «соціальна відповідальність в аграрному бізнесі». Це добровільне та свідоме виконання суб'єктами аграрного бізнесу принципів та соціальних норм, які стосуються сільськогосподарської діяльності: дотримання умов праці сільськогосподарських працівників; чітка нормалізація внесення добрив, отрутохімікатів, що не суперечить охороні здоров'я та безпеці населення; виробництво якісної продукції; забезпечення соціального діалогу з населенням території, на якій здійснюється сільськогосподарське виробництво.

В Україні розвиток соціальної відповідальності в аграрному секторі регламентується «Стратегією сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року». Згідно з цією стратегією до соціальної відповідальності бізнесу ми можемо віднести такі напрями (рис. 1):

Розвиток екологічного складника соціальної відповідальності в аграрному бізнесі є важливим важелем впливу на економічну результативність суб'єктів підприємницької діяльності. Виробництво екологічно чистої та якісної продукції, окрім виконання соціальної відповідальності, зможе забезпечити сільськогосподарським підприємствам доволі стійку позицію на внутрішньому ринку та вихід на зовнішній ринок.

Варто відзначити, що особливістю українських сільськогосподарських товаровиробників є те, що вони мають змогу виробляти екологічно чисту та органічну продукцію, яка користується високою популярністю

Рис. 1. Напрями соціальної відповідальності бізнесу

Джерело: складено автором на основі [10]

на європейському ринку, однак продаж цієї продукції можливий також за виконання міжнародних, зокрема європейських, умов щодо якості цієї продукції.

Саме в умовах постійного розвитку зовнішньоторговельних відносин успіх окремих сільськогосподарських підприємств та галузі АПК загалом на внутрішньому і зовнішньому ринках практично повністю залежить від ступеня відповідності їх продукції стандартам якості. Тому питання забезпечення, а також постійного підвищення якості аграрної продукції сьогодні є досить актуальним.

Досвід провідних аграрних підприємств переконливо доводить, що досягнення бажаного та стабільного рівня якості сільськогосподарської продукції можливе лише через запровадження в усі господарські системи управління якістю продукції. Саме виконання підприємствами галузі сільського господарства вимог міжнародних стандартів з якості їхньої продукції дасть змогу укріпити позиції на внутрішньому ринку, а також стати рівноправними учасниками міжнародного ринку [1, с. 59].

Для якнайшвидшого впровадження сертифікації і стандартизації сільськогосподарської продукції в Україні необхідна рутинна робота підприємств у сфері поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції, тісна взаємодія з уповноваженими органами з питань стандартизації та сертифікації в регіонах, широке інформування аграрних товаровиробників про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності.

Зважаючи на інтеграційні процеси, які закладені в зовнішньоекономічній стратегії України, необхідною є адаптація українських стандартів до європейських. До цього варто додати, що запроваджена в Європейському Союзі система безпеки харчових продуктів визнається понад сотнею країн Америки, Африки та Азії, і тому це розширює коло ймовірних споживачів – імпортерів вітчизняної сільськогосподарської продукції. Необхідність пристосування національного законодавства до принципів, вимог та норм нормативно-законодавчої бази ЄС є неодмінною передумовою для вирішення проблем інтеграції національної економіки до внутрішнього ринку ЄС загалом та активізації торговельно-економічних відносин зокрема. У зв'язку з цим одним із найважливіших складників національної законодавчої бази є система технічного регулювання. Традиційно до неї входять такі складники, як стандартизація, метрологія, сертифікація, оцінювання відповідності, акредитація органів з оцінки відповідності, державний ринковий нагляд, спеціальні режими контролю виготовленої продукції [4, с. 32].

В Україні для перегляду та гармонізації вітчизняної бази стандартів з міжнародною було створено близько 155 технічних комітетів стандартизації, з них для галузі сільського господарства та харчової галузі – близько 30. Після прийняття в новій редакції Закону України «Про стандартизацію» [9] відбувається поступова реорганізація роботи технічних комітетів з метою підвищення її ефективності.

Розроблення стандартів якості сільськогосподарської продукції є справою непростю, оскільки необхідно враховувати вплив біологічних, хімічних, ґрунтових та інших факторів. Якість сільськогосподарської продукції значно залежить від технології вирощування, якості застосування машин і обладнання, добрив, господарських приміщень, а також від якості усіх робіт щодо вирощування, збирання врожаю, збе-

рігання, транспортування, переробки або реалізації продукції. А тому відповідальним технічним комітетам стандартизації необхідно переглянути всі застарілі стандарти на сільськогосподарську продукцію, внести нові вимоги, які дали би змогу оцінити виготовлену продукцію за важливими показниками, за технологічними властивостями з поділом на товарні сорти (класи, групи), залежно від якості, що дасть можливість не лише краще організувати використання всієї продукції, а й за правильною ціновою політикою стимулювати її виробництво найвищої якості [3, с. 19].

На нашу думку, для українських сільськогосподарських товаровиробників доцільно використовувати стандарт GlobalGAP, який був створений Асоціацією європейських роздрібних торговців сільськогосподарською продукцією (EUREP) для гарантування безпечного виробництва здорових необроблених продуктів харчування (овочів, фруктів, риби, м'яса, молочних продуктів) та декоративних рослин, а також сприяння застосуванню життєздатних методів ведення сільського господарства.

На відміну від інших міжнародних стандартів безпечності харчових продуктів, стандарти GlobalGAP призначені тільки для необроблених сільськогосподарських продуктів, і тому їх користувачами є фермери, а не переробні підприємства. Водночас ці стандарти, стимулюючи мінімальне використання агрохімікатів та ветеринарних препаратів, охоплюють більше питань, ніж лише безпечність харчових продуктів: вони також охоплюють безпеку праці, питання охорони навколишнього середовища, добробут тварин.

Нині GlobalGAP – це єдиний інтегрований стандарт для первинної продукції з можливістю застосування його окремих модулів щодо різних груп товарів – від виробництва рослинної продукції, вирощування тварин до виробництва комбікормів.

На рис. 2 подано типовий алгоритм упровадження стандартів GlobalGAP в аграрному підприємстві.

Варто зазначити, що однією з переваг цих стандартів є можливість сертифікувати як виробничі потужності (із запровадженням системи управління якістю продукції), так і саму вироблену продукцію.

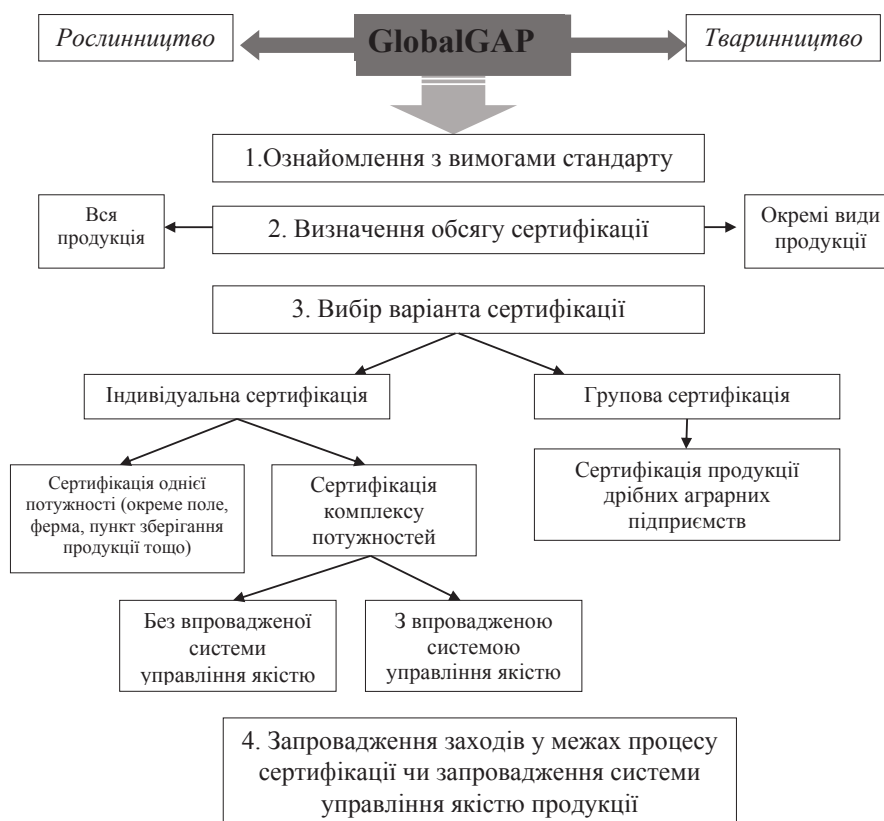
Також ці стандарти можуть використовувати сільськогосподарські виробничі кооперативи, які об'єднують свою продукцію у великі партії для подальшого продажу.

GlobalGAP використовується як для рослинницької галузі, так і для тваринницької. Перевагою цього стандарту є можливість сертифікації як всієї продукції підприємства, так і окремих її видів (наприклад, коли лише один вид продукції є експортоорієнтованим). Така перевага дає змогу зекономити на сертифікації, якщо це не є необхідним.

Окрім цього, сертифікація за стандартами GlobalGAP дає змогу сертифікувати окреме підприємство та цілу групу підприємств (наприклад, коли здійснюється експорт продукції від кількох товаровиробників чи навіть кооперативів). Коли сертифікується окреме підприємство, то сертифікація також передбачає варіанти, такі як:

1) сертифікація окремих потужностей (наприклад, ферми великої рогатої худоби чи поля, на якому вирощується культура для експорту);

2) сертифікація всього комплексу потужностей, на яких виробляється експортоорієнтована сільськогосподарська продукція.

Рис. 2. Типовий алгоритм впровадження стандартів GlobalGAP в аграрному підприємстві

Джерело: вдосконалено авторами на основі [12].

Сертифікація за стандартами GlobalGAP є досить затратною, однак відкриває для сільськогосподарських підприємств значні перспективи соціально-економічного розвитку та забезпечення соціальної відповідальності в аграрному бізнесі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначено, що соціальна відповідальність в аграрному бізнесі забезпечується у багатьох напрямках, одним із яких є захист навколишнього середовища завдяки виробництву екологічно чистої продукції та якісної продукції. Встановлено, що для забезпечення виробництва якісної продукції, яке матиме не лише соціальний, а й економічний ефект, у сільськогосподарських підприємствах доцільно впроваджувати не лише контроль за якістю, а цілу систему управління якістю. Найбільш оптимальним є впровадження стандартів GlobalGAP, завдяки яким сільськогосподарські підприємства зможуть отримати такі переваги, як:

- забезпечення довіри з боку роздрібних мереж, споживачів і працівників внаслідок забезпечення стабільного й відповідального виробництва і високої прихильності до якості сільськогосподарської продукції;
- удосконалення процесу управління сільськогосподарським підприємством, забезпечення корпоративної відповідальності;
- підтримка базових принципів HACCP;
- відкриття невеликим підприємствам доступу на ринок;
- забезпечення розвитку соціальної відповідальності в аграрному бізнесі завдяки дотриманню базових принципів стандарту.

Перспективою подальших наукових досліджень є дослідження економічної ефективності від розвитку соціальної відповідальності в аграрному бізнесі.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: навч. посіб. Київ: В-тво «Професіонал», 2006. – 448 с.
2. Гришова І.Ю., Шабатура Т.С., 2014. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент, 4, с. 183–186.
3. Гуменюк Г.Д., Слива Ю.В. Стандарти на харчові продукти та їх гармонізація з міжнародними і європейськими вимогами. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2015. Т. 21, № 2. – С. 15–21.
4. Крисанов Д.Ф. Інтеграція агрохарчового сектора України в єдиний нормативний простір Європейського Союзу: монографія. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2016. – 368 с.
5. Кужель В.В., 2014. Очікуваний результат реалізації соціальної відповідальності бізнесу та його вплив на стратегічний розвиток економіки агропродовольчої сфери. Економіка: реалії часу, 3, с. 162–166.

6. Левін П.Б., 2009. Іноземний досвід розвитку соціально відповідального бізнесу та його використання в Україні. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 15, с. 128–131.
7. Лісун Я.В., 2015. Моніторинг соціальної відповідальності бізнесу як основа сталого розвитку економіки. Науковий вісник Полісся Чернігівського національного технологічного університету, 1, с. 22–28.
8. Охріменко О.О. Іванова Т.В. 2015. Соціальна відповідальність. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут».
9. Про стандартизацію: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>
10. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року. http://svb.ua/sites/default/files/201309_strategiya_spriannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf [Дата звернення 10 Листопад 2017]
11. Ярова В.В., 2013. Теоретико-методологічні підходи до вивчення соціальної відповідальності бізнесу. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. ВВ Докучаєва. Сер.: Економічні науки, 5, с. 185–196.
12. GlobalG.A.P. Fruit & vegetables certification. The First choice for Retailers & Producers around the World. http://www.globalgap.org/export/sites/default/.content/.galleries/documents/160506_Fruit_and_Vegetables_Booklet_en.pdf [Дата звернення 10 Листопад 2017]